

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده علوم زمین و GIS

شماره پایان نامه : ۹۲۲۶۵۶۳

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان :

بررسی اهمیت فضای سبز شهری بر محیط روانی جمعیت شهرنشین

(نمونه موردی: کلانشهر اهواز)

استاد راهنما:

دکتر مسعود صفایی پور

استاد مشاور:

کامران رضایی جعفری

نگارنده :

مریم ناصر

مهر ماه سال ۱۳۹۲

تقدیم به

آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است،
تقدیم به استوارترین تکیه گاهم، دستان پر مهر پدرم
و مهربان ترین نگاه زندگی ام، چشمان امیدبخش مادرم
و برادران و خواهرم، همراهان همیشگی و پشتوانه ام
و همسرم که نشانه لطف الهی در زندگی من است...
که هر چه آموختم در مکتب عشق شما آموخته ام و هر چه بکوشم قطره ای از دریای بیکران مهربانیتان را
سپاس نتوانم بگویم. امروز هستی ام به امید شماست و فردا کلید باغ بهشتم رضای شماست.

سپاسگزاری

به مصداق « من لم یشکر المخلوق، لم یشکر الخالق » بسی شایسته است از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر مسعود صفایی پور که با کرامتی همچون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی های سازنده خود، بارور ساختند تقدیر و تشکر نمایم. با سپاس خدمت استاد مشاورم آقای کامران رضایی جعفری که مرا صمیمانه یاری داده اند، و تشکر خالصانه از اساتید بزرگوار گروه جغرافیا و برنامه ریزی دانشگاه شهید چمران اهواز.

معلما مقامت ز عرش برتر باد
همیشه توسن اندیشه ات مظفر باد
به نکته های دلاویز و گفته های بلند
صحیفه های سخن از تو علم پرور باد

فهرست مطالب

پیش گفتار.....	س
ع فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱- بیان مساله.....	۲
۲-۱- فرضیه های تحقیق.....	۱۰
۳-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۶
۴-۱- اهداف تحقیق.....	۸
۴-۱-۱- هدف اصلی.....	۸
۴-۱-۲- اهداف فرعی.....	۸
۵-۱- مدل مفهومی تحقیق.....	۸
۶-۱- شاخص ها و متغیرهای پژوهش.....	۹
۷-۱- پیشینه تحقیق.....	۱۱
۸-۱- شرح روش اجرای تحقیق.....	۱۳
۸-۱-۱- شیوه و ابزار گرد آوری اطلاعات.....	۱۴
۸-۱-۲- تعیین حجم نمونه.....	۱۵
۸-۱-۳- واحد آماری و شیوه نمونه گیری.....	۱۶
۸-۱-۴- استخراج و ارائه یافته ها.....	۱۸
۸-۱-۵- محدوده زمانی، مکانی و مراحل اجرایی پژوهش.....	۱۸
۸-۱-۶- کاربرد پژوهش.....	۱۹
۸-۱-۷- محدودیت پژوهش.....	۱۹
فصل دوم : ادبیات تحقیق.....	۲۱
۲-۱- تعریف فضای سبز.....	۲۲
۲-۲- مفهوم پارک ها و فضای سبز.....	۲۲
۲-۳- انواع فضای سبز.....	۲۷
۲-۳-۱- فضای سبز شهری.....	۲۷
۲-۳-۲- فضای سبز عمومی.....	۲۸
۲-۳-۳- فضاهای سبز نیمه عمومی.....	۲۸
۲-۳-۴- فضاهای سبز خیابانی.....	۲۹
۲-۴- پارک ها در مقیاس مختلف.....	۳۰
۲-۴-۱- پارک در مقیاس واحد همسایگی.....	۳۰

۳۰	۲-۴-۲-پارک در مقیاس محله ای
۳۰	۲-۴-۳-پارک در مقیاس ناحیه ای
۳۰	۲-۴-۴-پارک در مقیاس منطقه ای
۳۱	۲-۵-تاریخچه شکل گیری پارک های شهری
۳۴	۲-۶-اهمیت و ضرورت توجه به فضای سبز در شهر
۳۵	۲-۶-۱-اهمیت و ضرورت فضای سبز از دیدگاه زیست محیطی
۳۶	۲-۶-۲-اهمیت و ضرورت فضای سبز از دیدگاه عملکرد اجتماعی-روانی
۳۸	۲-۷-اثرات مفید و کاربرد های فضای سبز در شهر
۳۸	۲-۷-۱-اثر زیبایی و آرامبخشی فضای سبز
۳۹	۲-۷-۲-اثر فضای سبز در کاهش آلودگی صوتی
۴۰	۲-۷-۳-کاربرد فضای سبز در کاهش آلودگی هوای شهر
۴۳	۲-۷-۴-کاربرد فضای سبز در بهبود اقلیم شهری
۴۴	۲-۷-۵-تأثیر فضای سبز در فیزیولوژی انسانی
۴۵	۲-۷-۶-کاربرد فضای سبز در حفاظت از شهر
۴۶	۲-۷-۷-کاربرد فضای سبز و گیاهان در معماری شهری
۴۷	۲-۷-۸-کاربرد مهندسی فضای سبز
۴۸	۲-۸-فضای سبز و نظریه ها
۴۸	۲-۸-۱-فضای سبز و نظریه سلامت اجتماعی
۴۹	۲-۸-۲-فضای سبز و نظریه مکانیزم رفتاری
۵۰	۲-۹-تأثیر متقابل انسان و محیط زیست از دیدگاه فضای سبز
۵۱	۲-۹-۱-سلامت روحی و ذهنی
۵۱	۲-۹-۱-۱-کاهش استرس و بحران های روحی
۵۲	۲-۹-۱-۲-افزایش و بهبود تمرکز حواس
۵۳	۲-۹-۲-فواید فیزیکی و جسمانی فضای سبز
۵۳	۲-۹-۲-۱-افزایش سلامتی
۵۳	۲-۹-۲-۲-افزایش بهبودی
۵۴	۲-۱۰-فواید اجتماعی فضای سبز
۵۴	۲-۱۰-۱-کاهش جرم
۵۵	۲-۱۰-۲-افزایش فعالیت های کاری
۵۵	۲-۱۰-۳-راندگی آرام
۵۵	۲-۱۰-۴-تحرك اقتصادی
۵۶	۲-۱۱-مزایای روانی فضای سبز

۵۸	۱۲-۲- فضای سبز در توسعه پایدار.....
۶۰	۱-۱۲-۲- استراتژی و اهداف برنامه توسعه فضای سبز.....
۶۱	۱۲-۲- اهداف بلند مدت برنامه ریزی فضای سبز شهرها.....
۶۲	۱۳-۲- مسائل و مشکلات ایجاد فضای سبز.....
۶۲	۱-۱۳-۲- موقعیت اقتصادی.....
۶۳	۲-۱۳-۲- موقعیت اجتماعی - فرهنگی.....
۶۳	۳-۱۳-۲- موقعیت سیاسی.....
۶۴	۱۴-۲- پیشینه فضای سبز در جهان و ایران.....
۶۷	۱۵-۲- فضای سبز در کشورهای توسعه یافته.....
۶۷	۱-۱۵-۲- ملبورن استرالیا.....
۶۸	۲-۱۵-۲- منچستر انگلستان.....
۷۰	۳-۱۵-۲- زوریخ سوئیس.....
۷۱	۴-۱۵-۲- آمستردام هلند.....
۷۱	۵-۱۵-۲- والنسیای اسپانیا.....
۷۲	۶-۱۵-۲- سئول کره جنوبی.....
۷۳	فصل سوم: مشخصات جغرافیایی محدوده مورد مطالعه.....
۷۴	۱-۳- مقدمه.....
۷۴	۲-۳- مطالعات ناحیه ای.....
۷۴	۱-۲-۳- استان خوزستان.....
۷۵	۲-۲-۳- شهرستان اهواز.....
۷۶	۳-۳- ساختار شناسی محیط طبیعی شهر و ناحیه شهری اهواز.....
۷۶	۱-۳-۳- موقعیت، محدوده و جایگاه شهر اهواز در نظام تقسیمات سیاسی.....
۷۹	۲-۳-۳- زمین شناسی.....
۷۹	۳-۳-۳- توپوگرافی و پهنه بندی ارتفاعی.....
۸۳	۴-۳-۳- ساختمان زمین شناسی و لرزه خیزی.....
۸۶	۴-۳-۳- ویژگی های آب و هوایی.....
۸۶	۱-۴-۳- آب و هوا.....
۸۶	۲-۴-۳- دما.....
۸۷	۳-۴-۳- زاویه تابش آفتاب و درصد روزهای آفتابی.....
۸۹	۴-۴-۳- یخبندان.....
۸۹	۵-۴-۳- بارش.....

۸۹	۳-۳-۶-رطوبت
۹۰	۳-۳-۷-باد
۹۲	۳-۳-۸-فشار هوا
۹۲	۳-۳-۹-گرد و غبار
۹۸	۳-۳-۵-منابع آب
۹۸	۳-۳-۱-آب‌های سطحی
۹۹	۳-۳-۲-آب‌های زیرزمینی
۹۹	۳-۳-۳-نظام جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی و سیلاب‌ها
۱۰۱	۳-۳-۶-خاک
۱۰۳	۳-۳-۷-پوشش گیاهی
۱۰۴	۳-۳-۴-جغرافیای تاریخی
۱۰۷	۳-۳-۵-ویژگیهای کمی و کیفی ساختار جمعیتی شهر
۱۰۷	۳-۳-۱-جمعیت و روند بارگذاری آن در شهر اهواز
۱۱۳	۳-۳-۲-ساختار دینی و مذهبی
۱۱۴	۳-۳-۳-ویژگیها و تنوع قومی، زبانی و رفتاری
۱۱۵	۳-۳-۶-ساخت اشتغال و اقتصاد شهری
۱۱۷	۳-۳-۷-ساختار فضایی-کالبدی شهر
۱۲۱	۳-۳-۸-جاذبه‌ها و چشم‌اندازها
۱۲۳	۳-۳-۹-وضعیت پارک‌ها و انواع فضای سبز شهری
۱۲۸	۳-۳-۱-موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه
۱۳۲	۳-۳-۲-پارک جنگلی درون شهری
۱۳۲	۳-۳-۳-پارک‌های شهری
۱۳۴	۳-۳-۴-سایر فضاهای سبز
۱۳۴	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق
۱۳۵	۴-۱-روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۳۵	۴-۲-یافته‌های تحقیق
۱۳۵	۴-۲-۱-بررسی وضعیت موجود فضای سبز اهواز(حاصل از مطالعات اسنادی و بازدید میدانی)
۱۴۱	۴-۳-یافته‌های حاصل از پرسشنامه
۱۴۲	۴-۳-۱-اطلاعات فردی جمعیت مورد مطالعه
	۴-۳-۲-تحلیل پاسخ افراد مورد مطالعه در خصوص نقش فضای سبز
۱۵۰	و ضرورت وجود آن در کلانشهر اهواز
۱۷۲	فصل پنجم: آزمون فرضیه‌ها، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۷۴	۱-۵- بررسی فرضیات
۱۷۴	۱-۱-۵- فرضیه اول
۱۷۵	۲-۱-۵- فرضیه دوم
۱۷۶	۳-۱-۵- فرضیه سوم
۱۸۱	۲-۵- جمع بندی و نتیجه گیری
۱۸۵	۳-۵- ارائه راهکارها و پیشنهادها
۱۸۹	منابع مورد استفاده
۱۹۰	منابع فارسی
۱۹۵	منابع لاتین
۱۹۹	سایت ها
۲۰۱	ضمائم
۲۰۲	نمونه پرسشنامه
۲۰۶	عکس ها
۲۱۵	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

- جدول ۱-۳: جمعیت هر یک از مناطق هشتگانه اهواز در سال ۱۳۸۵ ۷۶
- جدول ۲-۳: مشخصات توپوگرافیک مناطق هشتگانه شهر اهواز ۸۱
- جدول ۳-۳: حداقل و حداکثر درجه حرارت ایستگاه سینوپتیک اهواز در دوره ۳۰ ساله (۱۳۶۱-۹۰) ۸۷
- جدول ۴-۳: متوسط بارش ماهانه و سالانه در ایستگاه سینوپتیک اهواز طی دوره ۳۰ ساله (۱۳۶۱-۹۰) ۸۹
- جدول ۵-۳: میانگین درصد رطوبت نسبی در ایستگاه سینوپتیک اهواز در سال ۱۳۹۰ ۹۰
- جدول ۶-۳: حداکثر سرعت باد در ایستگاه سینوپتیک اهواز در سال ۱۳۹۰ ۹۱
- جدول ۷-۳: شاخص آلودگی هوا ۹۴
- جدول ۸-۳: اسامی شهر اهواز در دوره های مختلف تاریخی ۱۰۷
- جدول ۹-۳: تحولات جمعیتی و نرخ رشد جمعیت شهر اهواز از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ ۱۰۸
- جدول ۱۰-۳: جمعیت و وسعت و تراکم نسبی شهر اهواز طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ ۱۱۰
- جدول ۱۱-۳: تعداد جمعیت و تراکم نسبی جمعیت شهر اهواز به تفکیک مناطق ۸ گانه شهرداری ۱۱۲
- جدول ۱۲-۳: گروههای عمده فعالیت در شهر اهواز از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ ۱۱۶
- جدول ۱۳-۳: گونه های گیاهی مورد استفاده در پارکها و فضای سبز شهر اهواز ۱۲۴
- جدول ۱۴-۳: وضعیت فضای سبز در شهر اهواز ۱۲۵
- جدول ۱۵-۳: آمار مقایسه ای سرانه فضای سبز شهر اهواز از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ ۱۲۷
- جدول ۱۶-۳: ویژگی پارک های حاشیه رودخانه کارون ۱۲۹
- جدول ۱۷-۳: نام، تعداد و مساحت پارکها در مناطق ۸ گانه شهرداری اهواز ۱۳۲
- جدول ۱۸-۳: وضعیت فضای سبز مناطق ۸ گانه شهرداری اهواز ۱۳۳
- جدول ۱-۴: جمعیت، مساحت مناطق، سرانه موجود فضای سبز و فضای مورد نیاز به تفکیک مناطق هشتگانه اهواز در سال ۱۳۹۱ ۱۳۶
- جدول ۲-۴: نسبت جنسی و تأهل پاسخگویان ۱۴۲
- جدول ۳-۴: توزیع فراوانی سطح سنی افراد مورد مطالعه ۱۴۳
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی تحصیلات افراد مورد مطالعه ۱۴۵
- جدول ۵-۴: توزیع فراوانی شغل افراد مورد مطالعه ۱۴۶
- جدول ۶-۴: توزیع فراوانی نوع حضور در پاک و فضاهای سبز شهر اهواز ۱۴۷
- جدول ۷-۴: توزیع فراوانی تعداد مراجعه هفتگی افراد به محدوده مورد مطالعه ۱۴۹
- جدول ۸-۴: توزیع فراوانی و درصد نظر پاسخگویان در خصوص نقش فضای سبز و ضرورت وجود آن در کلانشهر اهواز ۱۵۱
- جدول ۹-۴: سنجش کمیت و کیفیت کلی فضاهای سبز شهر اهواز از دیدگاه شهروندان ۱۵۴
- جدول ۱۰-۴: توصیف آماری پاسخگویان به تأثیر فضای سبز بر مؤلفه کاهش افسردگی ۱۵۸
- جدول ۱۱-۴: توصیف آماری پاسخگویان به تأثیر فضای سبز بر مؤلفه کاهش فشار و استرس ۱۶۱

- جدول ۴-۱۲: توصیف آماری پاسخگویان به تأثیر فضای سبز بر مؤلفه بهبود کیفیت زندگی ۱۶۶
- جدول ۴-۱۳: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه ۱۶۹
- جدول ۴-۱۴: توصیف آماری میانگین وزنی نظر پاسخگویان در مورد نقش فضاهای سبز بر مؤلفه های
روانشناختی جمعیت شهرنشین ۱۷۰
- جدول ۵-۱: میانگین وزنی و نتایج آزمون تی تک نمونه ای دیدگاه شهروندان نسبت به ضرورت
فضای سبز شهری ۱۷۴
- جدول ۵-۲: ماتریس همبستگی بین ضرورت احداث و گسترش فضای سبز بر مؤلفه های روانشناختی ۱۷۵
- جدول ۵-۳: نتایج رگرسیون بین مؤلفه های روانشناختی فضای سبز با مؤلفه توسعه پایدار ۱۷۶
- جدول ۵-۴: ضرایب رگرسیون بین مؤلفه های روانشناختی فضای سبز با مؤلفه توسعه پایدار ۱۷۷
- جدول ۵-۵: میانگین وزنی و نتایج آزمون تی تک نمونه ای دیدگاه شهروندان در خصوص میزان
رضایت شهروندان از توزیع، کمیت و کیفیت فضای سبز موجود در کلانشهر اهواز ۱۷۸
- جدول ۵-۶: توزیع فراوانی پاسخگویان در تغییرات و رحیه بر اثر تعامل با فضاهای سبز شهری ۱۸۰

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۱: مدل مفهومی تحقیق..... ۹
- نمودار ۲-۱: شاخص ها و متغیرهای پژوهش..... ۱۰
- نمودار ۳-۱: مراحل مختلف فرایند پژوهش..... ۱۷
- نمودار ۱-۲: پنج فرم پارک شهری در مدل گرانز..... ۲۵
- نمودار ۲-۲: انواع فضاهای سبز..... ۲۷
- نمودار ۱-۳: گلباد شهر اهواز..... ۹۲
- نمودار ۲-۳: روزهای آلوده بر اساس شاخص کیفیت PSI در سالهای ۱۳۸۷-۱۳۸۹..... ۹۵
- نمودار ۳-۳: هرم سنی جمعیت شهرستان اهواز به تفکیک گروه های سنی یکساله در سال ۱۳۸۵..... ۱۱۳
- نمودار ۳-۴: سرانه فضای سبز شهر اهواز در طی سالهای ۱۳۸۴-۱۳۹۱..... ۱۲۸
- نمودار ۳-۵: مساحت پارک های مناطق هشتگانه شهرداری اهواز..... ۱۳۳
- نمودار ۴-۱: مساحت فضای سبز مناطق هشتگانه اهواز..... ۱۳۸
- نمودار ۴-۲: سرانه موجود فضای سبز به تفکیک مناطق هشتگانه شهر اهواز..... ۱۳۹
- نمودار ۴-۳: مقایسه سرانه فضای سبز مناطق هشتگانه اهواز با سرانه کشور فضای سبز..... ۱۴۰
- نمودار ۴-۴: تعداد پارک های موجود در شهر اهواز به تفکیک مناطق..... ۱۴۱
- نمودار ۴-۵: درصد جنسی و تأهل پاسخگویان..... ۱۴۳
- نمودار ۴-۶: درصد سنی افراد مورد مطالعه..... ۱۴۴
- نمودار ۴-۷: درصد تحصیلات افراد مورد مطالعه..... ۱۴۵
- نمودار ۴-۸: درصد نوع اشتغال افراد مورد مطالعه..... ۱۴۷
- نمودار ۴-۹: درصد نوع حضور افراد مورد مطالعه به پارک و فضای سبز..... ۱۴۸
- نمودار ۴-۱۰: درصد تعداد مراجعه هفتگی افراد به محدوده مورد مطالعه..... ۱۴۹
- نمودار ۴-۱۱: دیدگاه شهروندان در خصوص نقش فضای سبز و ضرورت وجود آن در شهر..... ۱۵۳
- نمودار ۴-۱۲: سنجش کمیت و کیفیت کلی فضای سبز شهر اهواز از دیدگاه شهروندان..... ۱۵۶
- نمودار ۴-۱۳: میانگین وزنی شاخص های مورد مطالعه در تحقیق (نقش فضای سبز بر مؤلفه های.....
روانشناختی جمعیت شهرنشین..... ۱۷۱
- نمودار ۵-۱: تأثیر فضای سبز بر روحیه افراد..... ۱۷۹

فهرست نقشه ها

- نقشه ۱-۳: جایگاه شهر اهواز در تقسیمات سیاسی کشور..... ۷۸
- نقشه ۲-۳: طبقات شیب شهر اهواز..... ۸۲
- نقشه ۳-۳: زمین شناسی اهواز..... ۸۵
- نقشه ۴-۳: ورود سامانه گرد و غبار به غرب ایران..... ۹۷
- نقشه ۵-۳: توسعه فیزیکی شهر اهواز طی سال های ۱۳۶۴ تا ۱۳۹۰..... ۱۱۱
- نقشه ۶-۳: نقشه کاربری اراضی شهر اهواز..... ۱۱۹
- نقشه ۷-۳: پراکندگی پارک ها و فضای سبز شهری اهواز..... ۱۲۶
- نقشه ۸-۳: محدوده مورد مطالعه..... ۱۳۱

چکیده

نام خانوادگی : ناصر	نام: مریم	شماره دانشجویی: ۹۰۲۶۵۱۰
عنوان پایان نامه : بررسی اهمیت فضای سبز شهری بر محیط روانی جمعیت شهرنشین (نمونه موردی: کلانشهر اهواز)		
استاد راهنما: دکتر مسعود صفایی پور	استاد مشاور: کامران رضایی جعفری	
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: جغرافیا	گرایش: برنامه ریزی شهری
دانشگاه: شهید چمران اهواز	دانشکده: علوم زمین و GIS	گروه: جغرافیا
تاریخ فارغ التحصیلی: ۹۲/۷/۱۵	تعداد صفحه: ۱۸۸	
کلید واژه ها: فضای سبز شهری، پارک ها، مؤلفه های روانشناختی، افسردگی، فشار و استرس، کیفیت زندگی، اهواز.		
چکیده: در عصر حاضر شهرنشینی بی رویه و نامالایمات حاصل از زندگی شهری، موجب شده تا ساکنان شهرها برای کسب آرامش روحی و روانی به پارک ها و تفرجگاه های شهری روی آورند. در این میان شناخت تأثیرات فضای سبز شهری بر روح و روان افراد اهمیت فراوان دارد. توجه به خصوصیات رفتاری و روحی شهروندان بر اثر تعامل با این فضاها سبب می شود تا بهره وری بهینه از فضاهای شهری صورت گیرد و سیاست ها و برنامه ریزی شهری در جهت نیل به اهداف برنامه ریزی شهری پایدار (رفاه، آسایش، ایمنی) هدایت شوند. این پژوهش به عنوان یک مطالعه کاربردی- نظری با رویکرد توصیفی- تحلیلی به انجام رسید. در این تحقیق از ابزار پرسشنامه، بعنوان یکی از متداول- ترین ابزار جمع آوری اطلاعات در تحقیقات پیمایشی استفاده شده است. جهت روایی پرسشنامه از نظر کارشناسان و اساتید استفاده شده و به منظور بررسی پایایی آن به دلیل چند ارزشی بودن پاسخ ها (طیف لیکرت) از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده، که عدد ۰/۸۳۴ بدست آمد که نشان دهنده پایا بودن سوالات پرسشنامه می باشد. مؤلفه های روانشناختی فضای سبز با استفاده از منابع متعدد در سه بخش افسردگی، فشار و استرس، ارتقاء کیفیت زندگی تقسیم شده و هر کدام از این مؤلفه ها نیز در قالب شاخص های فرعی متعددی مورد استفاده قرار گرفته است. کلانشهر اهواز با توجه به موقعیت خشک جغرافیایی و شرایط آب و هوای گرم که در اغلب فصول سال بر آن حاکم است، وضع نابسامانی در زمینه فضای سبز و با طراوت شهری دارد و در سال های اخیر طوفان های گردوغبار و ریزگردها بر آن دامن زده است. لذا نتایج پژوهش حاکی از آن است که شهروندان اهواز نسبت به نقش و ضرورت فضای سبز شهری در کلانشهر اهواز، آگاه هستند و به ضرورت فضای سبز در شهر علاقه نشان می دهند و خواستار ایجاد فضای سبز بیشتری هستند و محیط شهری از حیث فضای سبز برای آنها دارای اهمیت می باشد. در بخش مؤلفه افسردگی بیش از ۷۰ درصد از شهروندان معتقدند که حضور آنها در فضای سبز باعث آرامش و تمرکز فکریشان می شود و حدود ۶۰ درصد افراد افزایش احساس شادی و رضایت از زندگی شان را بر اثر تعامل با فضای سبز تأیید کرده-		

اند. بیش از ۵۰ درصد افراد موافق بوده اند که فضای سبز شهری باعث کاهش افسردگی و یکنواختی روزمره می شود و باعث افزایش روحیه اجتماعی و کاهش خشم و عصبانیت می گردد. بیشتر خندیدن و آزاد شدن فکر بر اثر حضور در فضاهای سبز با حدود ۷۰ درصد رأی موافق، بیشترین درصد ها را در مؤلفه فشار و استرس به خود اختصاص داده است. نقش فضای سبز در کاهش خستگی و آشفتگی روزانه با ۹۰ درصد موافق بیشترین آمار را در مؤلفه کیفیت زندگی نشان می دهد و رتبه بعدی نقش فضای سبز در فاصله گرفتن از استرس و نگرانی های روزمره با ۹۸ درصد قرار گرفته است.

مطالعات در شهر اهواز نشان می دهد که فضای سبز شهری در مرتبه اول باعث کاهش استرس و فشار روزمره در افراد می شود و پس از آن افزایش شادی و آزادی و احساس رضایت از زندگی را در افراد بهبود می بخشد و باعث بالا رفتن کیفیت زندگی شخصی و تقویت روابط اجتماعی و بهره وری روزانه می شود. کاهش افسردگی بر اثر حضور و فعال افراد با فضاهای سبز شهری از دیگر مؤلفه هایی می باشد که در تحقیق به اثبات رسید.

پیشگفتار

انسان امروزی که در جهانی آشفته و پر هرج و مرج زندگی می کند، نیازمند دستیابی به شیوه هایی است که پاسخگوی فشار زمانه بوده و محیطی امن و مطلوب را برای وی به وجود آورد.

با نگاهی گذرا به وضع موجود فضاهای سبز شهری در کشورمان و مقایسه این فضاها با سایر کشورها می توان به وضعیت نه چندان مطلوب این فضاها پی برد. مسائل مشکلاتی نظیر کمبود سرانه فضای سبز نسبت به تراکم جمعیت، عدم دسترسی مناسب، همجواری های ناسازگار، کیفیت پایین فضای سبز و چمن کاری، گیاهان زینتی و گل آرای، کاشت نامناسب گونه های گیاهی مطابق با خاک و آب و هوا، کاستی در کیفیت و کمیت امکانات وسایل بازی و ورزشی در پارک های محله ای و ناحیه ای تا شهری و مشکلاتی از این قبیل دلایل مهمی است که سبب کاهش کیفیت فضاهای سبز شهری و تأثیر این فضاها در توسعه پایدار شهر سالم شده است.

در این پژوهش، سعی بر این است تا با استناد به روش توصیفی - تحلیلی و بر مبنای مطالعات کاربردی - نظری، به ضرورت فضاهای سبز شهری، کیفیت وضع موجود این فضاها در شهر اهواز و تأثیر آنها بر محیط روانی جمعیت شهر نشین بویژه کلانشهرها و شهرهای بزرگ پرداخته شود و پیشنهادها و راهکارهای لازم و ضروری به منظور بهبود تعامل بین انسان و فضاهای سبز شهری ارائه گردد.

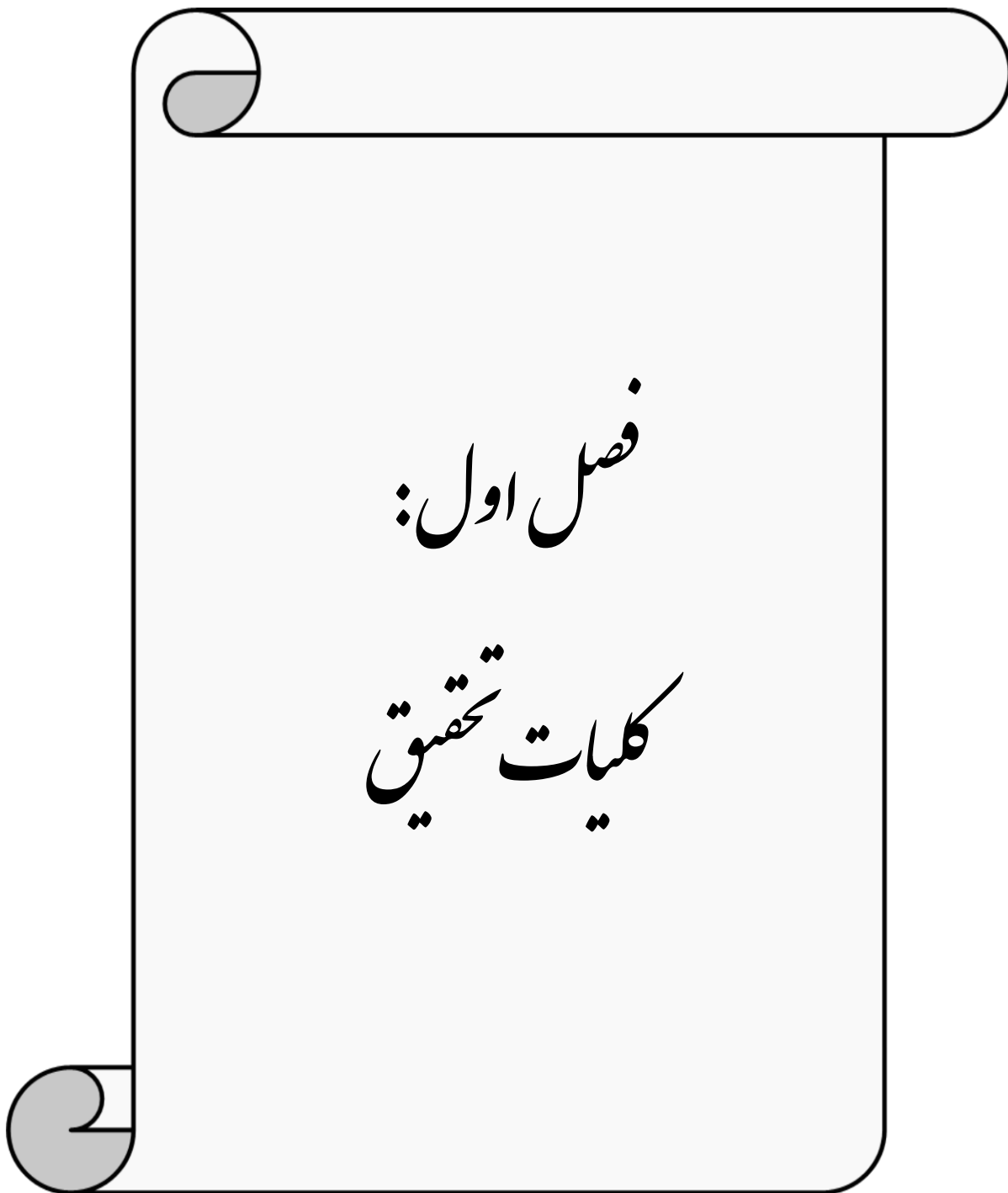
این تحقیق شامل پنج فصل می باشد:

فصل اول : کلیات تحقیق می باشد که به طرح تحقیق یعنی بیان مسأله، سوالات و فرضیه ها، اهداف، روش تحقیق، پیشینه موضوع، روش انجام کار، جامعه آماری، نوع نمونه گیری، استاندارد سازی پرسشنامه ، کاربرد پژوهش و محدودیت های تحقیق اشاره دارد.

فصل دوم : شامل ادبیات و مبانی نظری تحقیق می باشد. در این فصل تعاریفی از فضاهای سبز شهری، انواع پارک ها، پیشینه آن در ایران و جهان ، انواع تأثیر فضای سبز بر حیات انسانی بر روی کره زمین و غیره اشاره شده است.

در فصل سوم : نمونه مورد مطالعه، یعنی نوار سبز ساحلی رود کارون در شهر اهواز و ویژگی های مختلف آن از نظر طبیعی، اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و غیره مورد بررسی قرار گرفته است. فصل چهارم : با عنوان تجزیه و تحلیل و یافته های تحقیق، روش های تجزیه و تحلیل اطلاعات را توضیح می دهد و یافته های حاصل از روش پیمایشی و نتایج استخراج شده از پرسشنامه ها از وضعیت فضای سبز شهری در نواحی مورد مطالعه و تأثیرات آن، با استفاده از نرم افزار SPSS و EXCEL ارائه می گردد.

در فصل آخر یعنی فصل پنجم: نتایج حاصل از آزمون فرضیات، جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادها ارائه گردیده است.

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

شرایط بشر در سکونتگاه های شهری در سرتاسر جهان تنزل یافته است و محیط شهری برای ساکنان موجود شهر و بعلاوه برای ساکنان آینده نواحی شهری بطور فزاینده ای غیر قابل زندگی و غیر جذاب شده است (Fakhruddin, 1991:95). بسیاری از ناهنجاری های رفتاری در جوامع شهری مانند خشونت، پرخاشگری، تجاوز به حقوق دیگران و رعایت نکردن قانون ضمن داشتن ریشه های تاریخی، فرهنگی، اقتصادی در کیفیت فضاهای سکونتی و کاری آنها نهفته است (رهنمایی، ۱۳۸۳: ۱۹). گسترش دامنه تمدن انسانی و حاکمیت صنعت، بر اساس تکنولوژی جدید و گرایش به سوی زندگی ماشینی، همگام با اثرات تخریبی و تباهی منابع طبیعی و پوشش گیاهی، تبدیل اراضی مزروعی و باغات به تشکیلات ساختمانی، در کنار افزایش رشد بی رویه جمعیت در شهرها و آلودگی های زیست محیطی، نه تنها تعادل سیستم اکولوژیکی و توان بهزیستی را بر هم زده است، بلکه شرایط دشواری را نیز، برای زندگی انسان ها فراهم کرده است. به گونه ای که اثرات روانی ناشی از مقابله با مشکلات، آدمی را تندخو، عصبانی و تا حدودی بد رفتار کرده است (بهرام سلطانی، ۱۳۸۴: ۱۲).

ساکنان شهرهای امروزی تنها به غذا نیازمند نیستند که با برطرف کردن آن، مسئله به نوعی پایان یافته تلقی گردد، بلکه مسکن خوب، فضای زندگی مناسب، محیط آرام و تنفس هوای پاکیزه نیز در زمره نیازهای اصلی و عمده به شمار می آیند (شکویی، ۱۳۵۸: ۶۵).

لوکوربوزیه معتقد است که انسان باید در محیطی زندگی کند که واجد شرایطی همچون: هوای تمیز، سکوت، آرامش قلبی، رفع کامل گرد و غبار، حفاظت کامل در مقابل سرو صدای خارجی، برخورداری از آفتاب و روشنایی طبیعی، هوای پاکیزه، آسمان آبی و چشم انداز سبز طبیعی باشد. بنابراین عدم ارتباط

مستقیم انسان‌ها با فضای آزاد و دلپذیر، سروکار داشتن با کارهای یکنواخت در محیط‌های بسته و غیره، انسان را در مقابل بیماری‌های روانی ناتوان می‌گرداند (حکمتی، ۱۳۷۱: ۳۱۱).

تأثیر منظر و فضای سبز بر سلامت روحی و روانی در دهه‌های اخیر بسط یافته و نظریه‌های متفاوتی در مورد آن مطرح شده. از جمله نظریه بهبود استرس اولریک، او معتقد است که مناظر طبیعی تمایل به کاستن میزان استرس دارند، در حالی که مناظر ساخته شده شهری نه تنها از بهبود استرس ممانعت نمی‌کند، بلکه خود می‌تواند سبب استرس شوند (Ulrich, 2002: 86). بنابراین نحوه ساخت، شکل‌گیری و کیفیت فضاهای سبز می‌تواند اثرات مستقیمی بر روح و روان مراجعہ کنندگان داشته باشند. بطوری که تحقیقات نشان می‌دهد که بخش مهمی از اهداف شفابخشی منظر در مشاهده مناظر طبیعی و الزاما در انجام فعالیت در مناظر طبیعی و فضاهای سبز است (Kaplan, 1992: 123-133).

توانایی فضاهای سبز عمومی به عنوان مسکن‌های طبیعی در مناطق شهری (که فشار و استرس به عنوان یکی از جنبه‌های عمومی و مهم در شهرهاست) بسیار مفید می‌باشند. به طوری که وجود درختان و علفزارها در فضاهای عمومی بیرون از خانه وابستگی‌های اجتماعی که در شهرهای امروزی روز به روز از هم گسسته می‌شوند را قوت می‌بخشد و برای کاهش پرخاشگری و رسیدن به آرامش روحی بسیار مؤثرند و عاملی برای صمیمیت می‌شوند (Chiesura, 2003: 36).

بر این اساس میزان تأثیر روانشناختی و اجتماعی فضاهای سبز شهری بر شهروندان به یکی از مباحث مهم و کاربردی در دیگر کشورها تبدیل شده، بطوری که هر ساله مساحت زیادی از زمین‌های شهری آن‌ها به این کار بسیار مهم اختصاص داده می‌شود. مثلاً در کشور شیلی هر ساله ۲۰ هزار هکتار زمین، زیر پوشش فضای سبز قرار می‌گیرد. چراکه به اهمیت آن و تأثیرات مطلوبی که بر اجتماع و فرهنگ مردم

دارد پی برده اند (شاهوردیان، ۱۳۸۳: ۱۴). همچنین تفکر نظام مندی که امروزه در مفهوم توسعه پایدار، به ویژه در عرصه کلانشهرها پدید آمده است بر نقش فضای سبز با ویژگی های آن در مجموعه تفرجگاهی به همراه درک صحیح از واقعیت های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن در مناطق تأکید دارد. در این زمینه از مبانی اصلی توسعه پایدار شهری و ناحیه ای؛ کاهش آلودگی، ایجاد جامعه جنگلی و درختان شهری است. به طور کلی علاقه و تمایل نسبت به بحث پایداری به دو موضوع مربوط می شود که محل تلاقی میان امیال و آرزوهای انسانی و تفوق و برتری طبیعت است؛ بوم محوری با تأکید بر اکولوژی جهانی و انسان محوری با تأکید بر رفاه و بهزیستی انسان ها. این در حالی است که لازمه پذیرش توسعه پایدار به عنوان مفهومی جامع و فراگیر، در نظر داشتن مفهوم توسعه زیست بوم است که از سال ۱۹۷۰ در برنامه ریزی محیطی سازمان ملل و بسیاری از سازمان های مدافع محیط طبیعی مورد توجه قرار گرفت. توسعه زیست بوم به عنوان توسعه در سطح منطقه ای و محلی، همراه با توانایی های بالقوه ناحیه ای و با تأکید بر بهره بردای از منابع و کاربرد فناوری و سازمان دهی به گونه ای که فضای سبز در رضایتمندی زیستی و کلانشهرها موثر باشد، مسئله ای غیرقابل انکار است.

شهر اهواز با ۲۰ هزار هکتار مساحت، چهارمین شهر وسیع ایران پس از تهران، مشهد و تبریز است. بر اساس اعلام واحد آمار و اطلاعات معاونت برنامه ریزی استانداری خوزستان، جمعیت کلانشهر اهواز در سال ۱۳۹۰ برابر با ۱۰۶۴۱۷۷ نفر بوده که این شهر را در جایگاه هفتمین شهر پرجمعیت کشور قرار داده است.

با افزایش روز افزون جمعیت و انواع آلودگی ها در کلانشهرها که بدلیل تراکم های ساختمانی، تراکم جمعیت و فعالیت ها وجود دارند، بسیار حادثتر و تأثیر گذارتر عمل می کنند و روح و روان انسان شهر